

EL FATHER BROWN DE CHESTERTON

SÍLVIA COLL-VINENT

Aquest text és la conferència que va pronunciar Sílvia Coll-Vinent a Pompeia el mes de maig de 2023, en el context de la col·laboració entre el Centre d'Estudis i Documentació G.K. Chesterton i els Frares Caputxins.

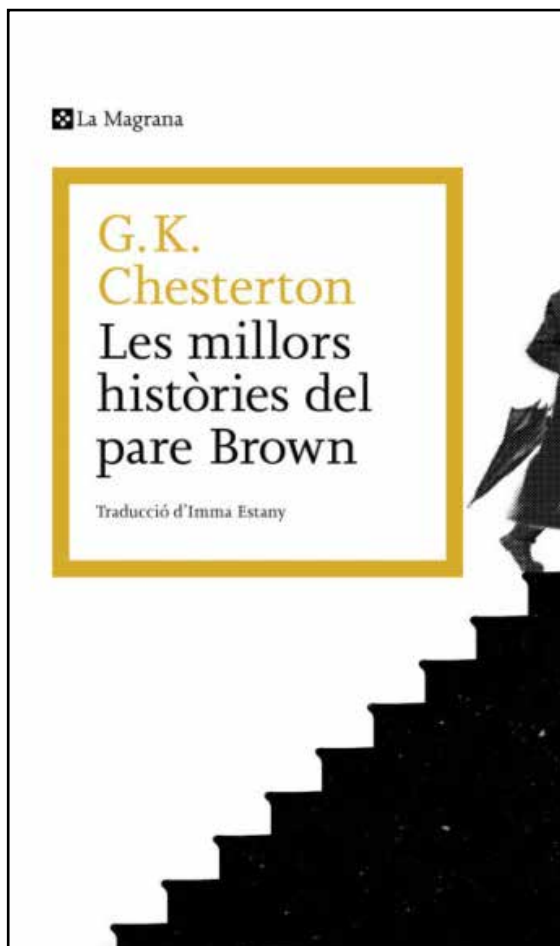
És per a mi un honor participar de nou a l'Aula Pompeia per explicar un aspecte de l'obra de G. K. Chesterton, la que crea al voltant del personatge-detectiu Father Brown. Ho és especialment ara que hi ha allotjat en aquest mateix convent dels caputxins de Pompeia el Centre d'Estudis i Documentació G. K. Chesterton, amb una documentació i una biblioteca de context que ens permet estudiar i interpretar la figura en el seu temps, en el seu context cultural, literari, periodístic i religiós, i en el cultiu del seu gènere preferit com és el detectivesc, o cercar informació sobre l'home que va inspirar el personatge del pare Brown. Per crear-lo, Chesterton pensà en un home de debò, el capellà John O'Connor, d'origen irlandès, però adscrit a una parròquia de Yorkshire, amb qui Chesterton va tenir una relació d'amistat fonda, de gairebé 30 anys, amb qui va parlar i passejar llargament pels erms d'Ilkley, i que va tenir un paper en la conversió de Chesterton al catolicisme, que no es va produir fins al juliol de 1922. Com afirma Fr. Ian Boyd, "el pare Brown, producte de la imaginació d'un escriptor anglicà, va tardar dotze anys llargs a convertir l'autor". Al llarg dels relats, des de la veu del narrador, es desprèn una estima pel capellà inspirador de la figura, i la filosofia sacramental que es va desgranant de mica en mica en tots ells és deutora en bona part d'una relació

autèntica, que va existir i que es va consolidar, tot i que darrere el pare Brown hi hem de veure més el seu creador, Chesterton, que no pas l'inspirador.

Per fer un primer repàs del que representa la sèrie m'ajudo de la infografia que hem preparat des del Centre d'Estudis i Documentació i que podeu consultar a la pàgina web. Els relats del Pare Brown són un clàssic de la literatura detectivesca, plenament inserits en la tradició dels misteris que posen a prova el lector per resoldre un enigma que no sempre és explicable o versemblant. Edgar Allan Poe era per a Chesterton l'autor de referència en l'art del relat breu, i seguint amb la tradició tan arrelada en la literatura anglesa, no podem passar per alt l'ombra de Conan Doyle, de qui havia assimilat el mètode deductiu i a qui encaixa en la veta de la popularitat. En vida, Chesterton va arribar a publicar-ne cinc volums (*La innocència*, 1911; *La saviesa*, 1914; *La incredulitat*, 1926; *El secret*, 1927 i *L'escàndol del pare Brown*, 1935), els quals sumen cinquanta-tres relats en total i conformen una trajectòria de maduresa vital i espiritual. Chesterton reconeix a Poe el mestratge en més d'un assaig dels molts que va escriure sobre el gènere, i pica l'ullet a la cèlebre narració "La lletra robada" quan exposa l'eina del crim massa grossa per ser vista, a "L'home invisible" o en la darrera història del volum, "Les tres eines de la mort".

Seguint amb la tradició tan arrelada en la literatura anglesa, tampoc no podem passar per alt l'ombra de Conan Doyle, de qui havia assimilat el mètode deductiu i a qui encaixa en la veta de la popularitat. Com les històries de *Sherlock Holmes*, les del *Father Brown* també van ser publicades en revistes de gran públic, com ara *Storyteller* o *Cassell's Magazine*, i això n'explica l'èxit immediat.

L'èxit del Pare Brown s'ha consolidat especialment amb l'adaptació a diverses sèries televisives que avui encara es programen. El qui els llegeixi, però, ha de mirar d'oblidar la sèrie si es vol endinsar en l'univers fantasiós de ficció, quimèric i inquietant, poètic i literàriament brillant que crea Chesterton a l'entorn del misteri resolt pel seu capellà sense nom de pila, home normal i corrent, de poca alçada i molta vista i intuïció, simpàtic i silenciós, a qui interessa per damunt de tot salvar ànimes (i salvar el criminal, i si pot ser arrencar-li una confessió), per explicar finalment la naturalesa humana amb les seves paradoxes i incoherències. Aquí és on Chesterton se separa del seu admirat Sherlock Holmes. El que està clar és que el relat detectivesc fa aquí un gir de noranta graus i esdevé clarament més filosòfic, i metafísic fins a cert punt, per la subordinació de la creativitat a la cerca d'una veritat, normalment una veritat moral, de vegades apuntant un aspecte de teologia cristiana o catòlica, inserint-hi ara i adés una imatgeria rica de referències bíbliques i simbòliques. Al primer relat, "La creu blava", el Pare Brown persegueix el criminal Flambeau (que després esdevindrà col·laborador) en possessió d'una joia que és una creu. L'atmosfera de més d'un relat s'impregna de simbologia religiosa ("Les passes estranyes" amb la reunió dels dotze aristòcrates; "Els pecats del príncep Saradine"), i sovint anem topant amb reflexions filosòfiques, algunes de ben paradoxals, en boca del capellà ("Hem tro-



bat la veritat. I la veritat no té sentit", diu a "L'honor de l'Israel Gow"); tampoc no s'estalvia la crítica al materialisme encarnat en personatges de les classes altes ("El jardí secret"; "Les estrelles voladores"), al capitalisme dels homes de negocis, i denuncia la invisibilitat dels qui passen desapercebuts, com el carter de "L'home invisible".

En català, La Magrana va oferir-los íntegrament l'any 2013 en la col·lecció La Negra, en bona traducció d'Imma Estany. És un volum gruixut i que fa de mal llegir, i per aquesta raó l'editorial va tenir la iniciativa de contactar amb el Centre d'Estudis i Documentació G. K. Chesterton per mirar de donar més visibilitat a l'obra a través d'una selecció. El que es va suggerir fou de publicar, d'una



banda, el primer volum de la sèrie, *La innocència del pare Brown*, considerat per la crítica com el millor des del punt de vista literari, seguit d'un segon volum amb una selecció de les millors històries restants. Per respectar el mateix nombre que el volum anterior, n'hem triat una dotzena que representessin els trets més particulars i alhora més originals de la manera com Chesterton adapta el gènere detectivesc. El que miraré de fer ara és explicar les raons que m'han portat a decidir la tria, i m'ajustaré a dotze, per fer justícia al nombre seleccionat, tot mirant de tractar els aspectes que fan original, viu i interessant el relat detectivesc de Chesterton: començant per la creació original del protagonista, seguint amb la filosofia sacramental amagada i la crítica i observació social, la simbologia cristiana i catòlica, la peculiar forma d'adaptar el gènere detectivesc, per acabar amb algunes observacions sobre l'estil literari i el ritme. Les il·lustraré amb els relats seleccionats per al

darrer volum publicat per La Magrana aquest mes de maig, *Les millors històries del pare Brown*.

1. El personatge. Hi ha relativament poques descripcions del pare Brown. La primera figura a "La creu blava" (del volum *La innocència*), i diu així: "El clergue baixet era ben bé l'essència d'aquelles planes de l'est: tenia una cara rodona i ensopida com les pilotes de Norfolk, i uns ulls més buits que el mar del Nord; duia uns quants paquets embolicats amb paper d'embalar que era incapaç d'aguantar junt [...] Duia un paraigua gran i desmanegat que li queia a terra cada dos per tres. Pel que semblava, no sabia quin era el costat del bitllet d'anada i tornada". Chesterton es fixa més en la personalitat, en el caràcter, en les maneres i el *savoir-faire* del seu personatge que passen pel tracte amb la humanitat. En l'ofici de detectiu, el pare Brown personifica la mateixa senzillesa, la curiositat creativa posada a la pràctica. Ho podem veure ja en la primera història seleccionada per al

volum, “L’absència del senyor Glass”, en la qual es contrasta la personalitat de Brown amb la del criminòleg que pretén resoldre el cas matrimonial de les MacNab des del seu despatx de luxe i poesia, i és batut per l’enginy del pare Brown.

2. Romanticisme. Chesterton és un romàntic. Hi ha molts elements de romanticisme, o que podem associar a l’esperit romàntic, en les seves ficcions, des de la primerenca *El Napoleó de Notting Hill*. He seleccionat la segona història del volum, “El paradís dels lladres”, per il·lustrar aquest aspecte, perquè és ben bé una comèdia romàntica. S’hi explica l’expedició d’una colla de turistes anglesos a la Toscana, i als Apenins principalment s’esdevé l’acció, farcida de descripció colorista, d’al·lusions simbòliques, i d’escenaris de comèdia romàntica.

3. Figures i contrastos. Deixeu-me que il·lustri ara una tècnica o més aviat un recurs molt característic de Chesterton a l’hora d’elaborar els relats detectivescos del pare Brown: el contrast entre dues figures. Naturalment, el contrast per excel·lència el representa el de la parella de protagonistes, Brown i el seu col·laborador Flambeau, però en gairebé totes les històries hi ha contrast de figures. A “El duel del Doctor Hirsch”, la tercera del volum, s’explica un duel impossible, inspirada en l’afer Dreyfus, resolta amb ajuda del bon instint psicològic del pare Brown.

4. Visió de Londres i d’Anglaterra. Un dels encants de tota la sèrie de relats és el recorregut del pare Brown pel territori anglès. El pare Brown està adscrit a una parròquia concreta. El veurem voltar per tot arreu del territori anglès, gal·lès i escocès, a Glasgow, a castells enmig de les Highlands, també a fora d’Anglaterra, a França, a la Provença (arriba a situar-ne una a Llatinoamèrica), però quan el trobem resolent un cas a Londres, a la ciutat i als barris més pròxims a l’autor,

com passa a “El cap del Cèsar”, s’hi afegeix un atractiu, pel sentiment local tan especialment sentit per l’autor. La quarta història del volum passa als barris de Brompton-Kensington, de cases luxoses i altes mansions, però Brown i Flambeau resolen el cas des d’una petita taverna situada en una cantonada. És una història d’un xantatgista avar –el vici de l’avarícia, tan criticada per Chesterton en més d’una història– i en l’avarícia hi trobareu la clau de la seva solució.

5. La fórmula i el sentit: contra la superstició. Al cinquè relat, “L’oracle del gos”, Chesterton aplica la fórmula francesa de “La Chambre jaune” per situar la història en un espai tancat, sense sortida –un jardí. La filosofia del pare Brown es vehicula aquí a través d’un soliloqui: “El primer efecte de no creure en Déu és que un perd el sentit comú i no sap veure les coses tal com són. Qualsevol cosa de què la gent parla, i ho posa pels núvols, s’estén indefinidament com un horitzó en un malson. I un gos és un presagi, un gat és un misteri, un porc és una mascota i un escarabat és un escarabeu [...] i tot perquè us fan por cinc paraules: Es féu semblant als homes”. La imatge final del gos guiant el pare Brown, com el gos guia sant Francesc, remata el soliloqui sobre la substitució de Déu per la superstició.

6. La simbologia cristiana. La simbologia cristiana domina el següent relat, el sisè, “La maledicció de la creu d’or”, protagonitzat per una colla de sis viatgers (capellà inclòs), que es desplacen d’Amèrica a Anglaterra, a la costa de Sussex, per investigar sobre l’enigmàtica història de la maledicció d’una relíquia, una medalla d’or al revers de la qual hi ha un peix: el pare Brown no es creu el relat oficial –i no n’explicarem aquí el desenllaç– que té una víctima molt propera: “Poden fer amagar el peix sota terra, però sortirà novament a la llum del dia”, diu al final.



7. La substitució. El setè relat del volum, “El punyal amb ales”, és tal vegada el relat de substitució més reeixit de tota la sèrie. Inclou un element de màgia negra i de farsa, i un encarament amb la superstició desemascarada hàbilment per Brown (el criminal pretén enganyar-lo simulant una fe sobrenatural!). “Creure en supersticions? En això sóc agnòstic”.

8. El mestratge de Conan Doyle. Al vuitè relat, “El mirall del magistrat”, Chesterton es refereix al mètode deductiu de Holmes. La resolució de l'enigma en aquest relat passa per l'enginy del detectiu (“No va sortir de casa perquè no era a dins”), i el mirall esdevindrà la clau de la història, enriquida amb una escenografia

i una decoració abarrocada, i amb un joc interessant de llums i ombres.

9. La intuïció. Al novè relat, “L'home de les dues barbes”, el pare Brown s'enfronta amb un cèlebre criminòleg i resol un crim d'un robatori de joies. L'interès de la història passa per la crítica als mètodes de la criminologia tradicional, que comporta així mateix una implacable crítica a l'home de negocis brutal i sense ànima, oposat al suposat criminal o lladre penedit.

10. L'heroi invisible. La desena història del volum, “L'embat del llibre”, a més de ser una de les històries preferides per Borges pel protagonisme que hi adquireix el llibre, és un homenatge al personatge anònim que passa desapercebut.

En aquest cas, l'home invisible és criat del professor, que ordeix, mitjançant la desaparició de diversos personatges, una història de venjança contra l'amo.

11. La polèmica. L'acció de l'onzena història del volum, "El crim del comunista", se situa en un *college* d'Oxford. La polèmica tan cercada per Chesterton és aquí dramatitzada entre professors, invitats, i tresorer del *college*, al voltant del comunisme i el capitalisme. El comentari inicial del pare Brown sobre l'heretgia del comunisme reapareix matisat al final de la història (és el capitalisme el que representa "la immoralitat anticristiana", segons Brown), que torna a ser una crítica sense pietat dels homes de negocis.

12. El progrés i el ritme. A "L'afer insoluble" no hi ha cap assassinat pròpiament, i per tant no es pot resoldre, sinó un sacrilegi, i són les veus del telèfon, invent estès al segle XX, i concretament la veu d'una dona que l'escenifica com si fos un crim, la que du al pare Brown a la solució. Veiem en el recorregut de la sèrie la transformació i la velocitat del progrés, del carruatge al cotxe, fins al telèfon, elements que omplen de nova energia la persecució tan corrent en la major part dels relats.

Deixeu-me fer un comentari final sobre el ritme de les històries. Ha estat també un criteri a l'hora de fer-ne la selecció. Conan Doyle advertia a Chesterton en una carta que vigilés amb el ritme, amb no deixar massa la història. I és ben cert que Chesterton es deixa endur per l'excurs. N'hi ha molts, i això fa que el relat sigui perdedor en algun moment. Si us fixeu en els dos volums publicats per La Magrana, el segon és més gruixut, perquè les històries són més llargues. Això no sempre va en perjudici del relat, però de vegades la trama i l'agilitat del relat se'n ressent. El que hem volgut oferir amb *Les millors històries del pare*



Brown és el bo i millor del relat detectivesc de Chesterton, i espero que us hagi animat a llegir-lo.

Sílvia Coll-Vinent

Professora de literatura a la Facultat de Filosofia-La Salle (URL) i a l'AUSP Centre d'Estudis i Documentació G. K. Chesterton
www.cedgkchesterton.cat